

dóna semblen ser deguts a una mala interpretació de l'article de Belv. 1803, que duu *rénech* (per *rénech*) 'paparra'. — ⁶ No és clar si aquest sufix, que tenia força creativitat (cf. *nofezaic* 'infidel, incrèdul', fet damunt *nofej*), provenia del mateix sufix paracèltic o sorotàptic que va donar cast. *-iego*, portuguès *-ego* (i que no era estrany al català: *-ec*), que per llur part suposen *-AEGOS* i aquest de *-AIKOS*, o bé si fou format en occità mateix: notem que en aquesta llengua ja existia l'important sufix *-ai(s)* ¹⁰ com en *verai*, *savai*, *malvais* etc. (veg. *DECH* III, 547b33), i *-aic* ja es trobava en l'adj. *laic* LAICUS. — ⁷ La duplictat de formes com *desnuar* i *desnugar* que suggerien a Spitzer la possible existència d'una variant *nis* (de *niu*) en català no podia servir d'un testimoni, car la forma *nus* no venia directament de *NUDU* sinó que fou una formació de *nus* (plural de *nu* < *nuu*), interpretat com a singular (NUS). — ⁸ Com indica Spitzer no pot haver-hi una relació entre asturià *niciar* (*niciari*) «dar comienzo a una cría de gallinas, de palomas, de una sociedad etc.» (Rato) i *nissaga*, essent aquell més aviat un derivat d'*initiare*. — ⁹ En *escafit* > *esquifit* el tancament de la *a* es devia a la final *-it*. — ¹⁰ *DAG.* cita d'un text intitulat *N.ª S.ª de Lluch* un exemple de *risague* de la p. 57 (s. v. *risaga*) i un de *ressaga* de la p. 152 (s. v. *ressaga*).

Nissi, *nissia*, 'net, endreçat', segons *AlcM* usat a l'Empordà; sembla ser de creació expressiva.

NIT, ant. *nuit*, del llatí *NOX*, *NOCTIS* id. □ 1.ª *doc.*: orígens de l'idioma; ¹ *nuit* en *Hom. Org.*, 4r11; *nit* fi S. XIII.²

La forma *nuit* (< **nu(o)it* < *NÖCTE*)³ és freqüent fins a mitjan S. XIV: Jaume I, *Cròn.*, cap. 16, 20 etc.; Desclot (cap. 30, 35, 37 etc.), *VidesR*, 79v2, 80r1⁴ etc.; docs. de 1284 i 1296 (*RLR* IV, 361; v, 89); doc. de 1309 (Finke, *Acta Arag.* III, 215), Muntaner (cap. 34, 70, 82, 109 etc.), Reixac, *Questa*, 16.17, 16.24 etc. *Nit* ⁴⁰ apareix algun cop en Desclot (cap. 36, ed. *NCl.* II, 100.8), *Set Savis* (v. 1564 i 2332 en rima amb *garit* i *amich* respectivament),⁵ doc. de 1295-99 de Camarasa (CaCandi, *Miscel.* II, 161), doc. de 1293-1300 de Tàrraga (*BABL* VII, 230, comprovat per la reproducció parcial facsimil que donen en p. 243), Llull,⁶ Muntaner (cap. 109, ed. Col. Pop. Barc. III, 40.21), Reixac, *Questa*, 16.14, 30.30. En un document de Barcelona de 1315 les dues formes es troben en el mateix pasatge: «el senyor rey nostre estech devant la ciutat III dies e III *nuyts*, que esperava que ixís a batalla e el (= ell) de *nit* amagadament ixi-s-en e és li fugit» (Finke, *Acta Arag.* III, 285-6). A l'últim terç del S. XIV *nit* predomina (Alart, *InuLC*, registra molts exemples de 1370 a 1397); tant JMarc com Ll. d'Aversó inclouen les dues formes, però *nuit* ja és rar en el segle XV,⁷ i ni BMetge ni StVicentF no semblen haver-lo emprat. El canvi de *nuyt* a *nit* suposa, com ho explica JCoromines (*LleuresC*, p. 250), una etapa prèvia amb el trasllat de l'accent (*nuit*);⁸ la reducció de la *w* es

devia a la dificultat de pronunciar aquest so labiovelar darrera la nasal dento-alveolar.⁹

Ens cal notar que JCoromines (*LleuresC*, p. 70) censura l'ús de *nit* en frases com *les nou de la nit* en comptes de *les nou del vespre*, a imitació de l'ús castellà que no posseïx el mot *vespre*.

A continuació ens referirem a algunes de les construccions amb *nit*. La duplictat que permet la llengua actual en la locució amb *de*, *de nit* o *de nits* (amb la *-s* adverbial) 'durant la nit, a la nit' remunta als orígens de la llengua: Jaume I «eixi-sse-n de *nuyts*» (cap. 45, ed. Col. Pop. Barc. I, 114); *de nuyt* (en cap. 15, I, 38); *de nuit* en Desclot (*NCl.* II, 109.27), *de nuytz* en *VidesR*, 100v1, i *de nits* en Llull (*Mil proverbis*), *de nit* en doc. de 1315 (Finke, *Acta Arag.* III, 286), *de nits* en BMetge (*Somni*, *NCl.*, 112.2, 139.15, 157.25); *de nit* en Lacav. 1696 i *de nits* en A. Ferrer Ginart, *Rondaies de Men.*, p. 217. Comp. «Ya se fa de *noches*», que va sentir JCoromines a Plan (Aragó, 1965) al costat de «ya s'ha fecho de *noche*».

Dia i nit o *nit i dia* (o *jorn*) 'incessantment, sense parar': Desclot «no faia mas ploure *nuit ne jorn*» (*NCl.* II, 123.9); *nuyt e dia* (ib., 123.11), *nuyt e jorn* (ib., 126.19); Llull «Vós vehets que lo cel és mouible e va entorn *dia e nit* a la terra» (*Gentil*); *Blanq.*, *NCl.* IX, 20.26; *dia i nit* (Lacav. 1696). Notem que la construcció *nit i dia* se sent com a més genuí avui, almenys en català central.

Gran nit 'molt entrada la nit': «ja *gran nit* aplegué a casa» (text del S. XV, *DAG.*); «Venguí *gran nit*: Multe nocte veni» (1472, JEsteve). *A entrada de nit*, *al fer-se nit* (Lacav.); *a boca de nit* o *a boqueta-nit* o *a poqueta nit* (per corrupció popular), avui usual a les terres valencianes, però abans usat també en el Principat (un ex. de *a boca de nit* en el *Dietari* de Puja-des II, 223); veg. *BOCA* (II, 1866ss.). *Fer nit* en un lloc: «Havent eixit --- amb ànimo d'anar a *fer nit* en la torre» (Baró de Maldà). *Donar* (o *dar*) *part a la nit* 'retirar-se per a la nit', 'reposar-se durant la nit' (ant.): «E los dos llenys armats qui anaven davant l'almirall En Roger de Lòria, veeren les tres galees a la posta, que *daven part a la nuit* e esperaven llengua (=noves) --- que aquell dia [l'almirall] --- anà-se'n tro al cap de Capupàsser --- e aquí *donà part a la nuit*: e con hac *donada part a la nuit* e fo prop del jorn, ell costejant la terra, anà-se'n tro al cap de Rasalcaran» (Muntaner, *Cròn.*, c. 82, ed. Col. Pop. Barc. II, 45-46); altres exemples del S. XV en *AlcM*. Per a altres expressions i fraseologia, veg. *AlcM*, *DAG.* i *DFA*.

DERIV.: *Tranuytar*, variants *tras-*, *tre-* (Ss. XIII-XV): 'passar la nit vetllant, vigilant, treballant' [Llull «La mia cogitació vetla e *trenuyta*, Sènyer, contemplant en vós» (*Contempl.*, 149, 27)], «Lo cavaller --- era veg[u]er de la ciutat, e, per ço que pogués tenir justícia, *trenuytava* e treballava *nit e jorn*» (*Merav.*, *NCl.* II, 51.11); *Ordin.* Pere III «Ell --- prop de la nostra tenda continuament *jaga e trasnuyt*» (*CoDoACA* v, 85); altres exs. en el *Decameron* (ed. Massó Torrents, Nova York 1910, p. 180), en el *Spill* (v. 213),¹⁰ en Felip de Malla, *Pecador remut* (*DAG.*); 'caminar o